

ЈЕЗИК У ПРАКСИ

ПОВОДОМ ЈЕДНОГ ЈУБИЛЕЈА

ЛУЧЕ, ДАНАС, СУТРА ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ПРИМЕЊЕНЕ ЛИНГВИСТИКЕ

ОЛГА МИШЕСКА-ТОМИЋ

Филолошки факултет, Скопје

UDK 801.008

Стручни рад

Примљен: 19. априла 1983.

Прихваћен 21. априла 1983.

Као што је дескриптивна лингвистика поникла из тежње да се проучавање језика дистанцира од стереотипских, нефлексибилних шема које је наметала прескриптивна граматика, примењена лингвистика се појавила као последица потребе да се истакне разлика између традиционалних метода наставе страних језика и наставе уз употребу постигнућа савремених језичких истраживања. Накнадни развој, међутим, проширио је радијус обухвата: примењена лингвистика данас не представља алтернативни назив за методологију страних језика (уз наглашену научну фундираност) већ обухвата широки спектар истраживања. Поред методологије наставе (страног и матерњег језика), она подразумева употребу електронских рачунара за решавање језичких питања, као и бављење језичком политиком, културом говора, стилистиком, лексикографијом, теоријом превођења, дефектологијом говора и слуха, ефазацијом, психолингвистиком, социолингвистиком... Можемо је, у ствари, схватити као скуп научних подручја који лингвистику имају као своју компоненту. Елементи овог скупа дају се сврстати у два издиференцирана подскупа: (а) примена са директним практичним резултатом и (б) комбиновање резултата теоријске лингвистике са резултатима неке друге научне дисциплине (напр. социологије, психологије или неурологије), које води ка стварању нове научне дисциплине (напр. социолингвистике, психолингвистике или неуролингвистике). У овом другом случају долази се до индогених научних резултата који се опет могу примењивати. Према томе, примењена лингвистика јесте »окренутост лингвистике према широком спектру области где се у стварности налазе или аналошки сагледавају језички аспекти који допуштају и траже примену метода и модела науке о језику« (Р. Бугарски, »Појам и значај примењене лингвистике«, *Годишњак СДПЈ* 3, 19—32), али посредством те своје окренутости она помаже ства-

рање научних дисциплина које имају свој кохерентни и оделити предмет истраживања а чији су резултати и сами применљиви у екстралингвистичкој сфери. Кад се ово има у виду, назив »примењена лингвистика« можда и није сасвим адекватан за све оно на шта он упућује. Али, због своје динамичности, називи формалних класа у науци често одговарају само подскупу појмовних класа на које се односе. Кад је настајао (у доба вихора другог светског рата), назив »примењене лингвистике« односио се на специјализирану научну и стручну делатност којој је потпуно одговарао — он је тада био синоним за методологију учења страних језика. Двадесетак година касније, кад је стварана Међународна асоцијација за примењену лингвистику (АИЛА), »примењена лингвистика« је, поред методологије, обухватала аутоматску обраду података, теорију преводјења и лексикографију. Нецелу деценију касније, у доба организовања Друштва за примењену лингвистику Југославије, формална класа »примењена лингвистика« више није била коекстензивна са појмовном класом на коју се она односила — поред »правих« примењених дисциплина (методологије, контрастивне анализе или лексикографије) обухватала је и лингвистичке области које представљају резултат контакта лингвистике и неке друге науке (нпр. психолингвистику и социолингвистику).

Друштво за примењену лингвистику Југославије основано је тачно пре десет година (у мају 1973.) у Новом Саду (За председницу је била изабрана Меланија Микеш.) Као основни циљеви Друштва истакнути су циљеви примењене лингвистике уопште: коришћење савремених лингвистичких истраживања за побољшање ефикасности одређених практичних циљева којима је језик централна компонента. Друштво је функционисало као компактна јединка, а регионални активности — организовани по републикама и аутономним покрајинама — били су језгра за информисање чланства о активностима које су се одвијале у оквирима трију секција: секције за стране језике, секције за језике народа и народности и секције за деџи језик.

Имајући у виду да окупљање лингвистичког кадра у циљу међусобног информирања непосредно подстиче креативно деловање, у републичким и покрајинским центрима је, одмах по оснивању Друштва, организован низ предавања за ширу популацију и неколико скупова са специјализованом тематиком. На савезном нивоу организована је конференција »Језик и друштво« (Београд, мај 1974), која је окупила лингвисте из свих наших средина и допринела да у јавности продре свест о широкој панорами актуелне проблематике којом се примењена лингвистика бави. Конференција је радила у пет панела: (1) социолингвистика као научна дисциплина, (2) језичка стандардизација и комуникација, (3) коезистенција језика у вишејезичним срединама, (4) утицај средине на развој говора и (5) друштвена мотивација учења страних језика. Избор реферата публикован је у зборнику *Језик у друштвеној средини* (ДПЈ, Нови Сад, 1976; уредници: Ранко Бугарски, Владимир Ивир и Меланија Микеш).

Године 1976, у духу уставних промена у нашој социјалистичкој заједници, долази до реорганизације Друштва. Регионални активни по републикама и покрајинама, који су раније деловали као координативна тела, прерастају у републичка и покрајинска друштва за примењену лингвистику (са властитим статутима и програмима рада) и удружују се у Савез друштава за примењену лингвистику Југославије. Реорганизацијом се успоставља кореспонденција са другим организацијама које окупља Социјалистички савез радног народа Југославије и стварају услови за »ближе контактирање с актуелностима праксе и брже уклапање у токове друштвених кретања властите социокултурне средине« (С. Јанковић, »Примијењена лингвистика у нашој средини«, *Преглед* 5, 1978, 691—708.).

Приликом удруживања републичких и покрајинских друштава (на скупштини одржаној у Београду, априла 1976.), донет је Статут Савеза друштава за примењену лингвистику Југославије, који између осталог спецификује да се седиште Савеза бира сваке друге године. Прво седиште установљено је у Београду (председник Савеза: Ранко Бугарски). Две године касније, 1978, Савез је прешао у Загреб (председник Савеза: Владимир Ивир). Од децембра 1980, седиште Савеза је у Скопју (председник Савеза: Олга Мишеска-Томић).

Задачи које је Савез друштава за примењену лингвистику Југославије себи зацртао (у Статуту и Програмима рада) крећу се кроз четири релативно издиференциране путање: (а) координација рада друштава чланица и пружање помоћи у њиховом међусобном информисању о формама организовања и делатности, (б) подршка иницијатива појединих друштава у организовању стручних и научних скупова и организовање савезних скупова, (в) контактирање са сродним југословенским друштвима и њиховим савезима и сарадња са Међународном асоцијацијом за примењену лингвистику (АИЛОМ), (г) издавање *Билтена*, *Годишњака*, и зборника радова са скупова. Савез је успешно радио на извршењу задатака свих ових путања. Ми ћемо се посебно задржати на скуповима, публикацијама и сарадња са АИЛОМ.

Од 1977. до данас организована су два конгреса и једна конференција Савеза (на видiku је и трећи конгрес). Први конгрес је био у децембру 1977. у Београду (председник организационог одбора: Ранко Бугарски). Други конгрес је одржан од 30. маја до 1. јуна 1980. у Загребу (председник организационог одбора: Владимир Ивир). Трећи конгрес ће се одржати почетком јуна 1983. у Сарајеву (председник организационог одбора: Милоје Ђорђевић). Савезна конференција под називом »Језички контакти у југословенској заједници« одржана је у мају 1982. у Охриду, уз сарадњу Друштва за примењену лингвистику Македоније (председник организационог одбора: Олга Мишеска-Томић).

Први, београдски, конгрес радио је у шест секција: (1) вишејезичност, (2) језичко раслојавање и стандардизација, (3) усвајање матерњег језика, (4) програми и наставни материјали за матерњи је-

зик, језик средине и стране језике. У свим секцијама је било значајних прилога који су представили ургентне проблеме наше праксе и нагостили правце даљих истраживања. Ипак, у жижи интереса су била два проблема којима је била посвећена и по једна пленарна сесија: дефинисање појма примењене лингвистике и истраживања на пољу методологије страних језика. Било је око 150 учесника.

На Другом, загребачком, конгресу присуствовало је близу две стотине лингвиста, међу којима је било пет референата у пленарној сесији и 100 — у три секције. Реферате са пленарне сесије можемо сврстати у две групе: (а) реферати који се односе на рад Савеза и АИЈЕ и (б) реферати који представљају теме трију секција — (1) секција за учење језика, (2) секција за контрастивну анализу и превођење и (3) секција за проблеме вишејезичности. Својим тематским распором и заступљеношћу аутора из свих наших република и покрајина иступања су била сведок о животности примењене лингвистике у Југославији и насликала су стање, преокупације и домет интереса чланства.

Конференција »Језички контакти у југословенској заједници« била је сконцентрисана на три кључне социолингвистичке теме: (1) контакти између појединих језика, (2) сажимање и диференцирање језичких кодова, (3) социолингвистички аспекти усвајања и учења језика. Теме су биле локализиране на проблеме југословенске социолингвистичке радионице. Посебна локализација била је извршена на језички развој југословенске деце ван Југославије, што представља својеврсно сажимање трију основних тема.

Не само савезни, већ и бројни скупови које су организовала поједина република и покрајинска друштва одисали су југословенством. На њима је присуствовао широки спектар заинтересованих из свих наших крајева, који су се дружили без прављења разлика између домаћих и »дошавших«. Савез друштава за примењену лингвистику Југославије успео је да формира велику породицу југословенских лингвиста који једни друге »посећују« да би презентирали резултате свог рада и обавестили се о резултатима других, и то је, чини се, његов највећи успех.

Значајна је, међутим, и издавачка делатност Савеза, која се манифестује *Билтен*ом и *Годишњаком*. *Билтен* је »наслеђен« од Друштва за примењену лингвистику Југославије; циљ му је информисање чланства о текућим актуелностима а примењеној лингвистици и сродним дисциплинама а излази у неспецификованим интервалима и варијавилном руху у редакцији односних републичких (покрајинских) друштава у којима је седиште Савеза. *Годишњак Савеза друштава за примењену лингвистику Југославије* је публикација која одражава пулс и тематски распон примењене лингвистике код нас. Досада су изашла четири броја и један двоброј; прва три броја — у Београду, у редакцији Ранка Бугарског, двоброј и последњи број — у Загребу, у редакцији Владимира Ивира. Број 1

и 2 садрже изворне научне чланке, број 3 и двоброј 4—5 презентирају читалачкој публици реферата са Првог, односно Другог конгреса Савеза, док број 6, који је из штампе изашао пре неколико месеци, садржи изворне чланке и излагања са једног од многих научних скупова одржаних у организацији друштава Савеза.

Поред *Годишњака* и *Билтена* Савеза, чланови Савеза друштава за примењену лингвистику Југославије имају могућност да се о активностима из домена примењене лингвистике обавесте и преко *Билтена АИЛЕ*, који им је доступан на основу чланства Савеза у овој међународној организацији. Осим извештаја и информација публикованих у *Билтену* члановима својих афилијација (члановима Савеза друштава за примењену лингвистику Југославије, између осталих) АИЛА пружа могућност суделовања у раду специјализованих научних комисија и учествовање (са рефератом или без реферата) на међународним конгресима. Научне комисије се установљавају на захтев групе чланова а њихове активности, између осталог, обухватају организовање специјализованих симпозијума и дисеминацију информација из специјализованих области. Међународни конгреси одржавају се у трогодишњим интервалима. Од 1964, кад је АИЛА основана, до данас било је шест конгреса; Седми конгрес ће се одржати у Бриселу у августу 1984. године. Почев од Трећег, копенхашког, конгреса, југословенски лингвисти активно и запажено (како садржински тако и бројчано) учествују на конгресима АИЛЕ (на Шестом, лундском, конгресу били смо представљени и пленарним рефератом). Учешће на међународним конгресима омогућује члановима Савеза не само да изложи резултате језичких истраживања у Југославији већ и да суделују у токовима савремене примењене лингвистике у свету и утичу на њих.

Конгреси, међутим, нису једине институције које пружају могућност оваквог утицања. Још од самог учлањења у АИЛУ, Савез је давао продуктиван допринос раду његових органа. После двогодишњег утицајног рада у Међународном комитету АИЛЕ, југословенски представник је изабран за члана Извршног бироа, а три године касније и за потпредседника АИЛЕ. Пошто је у међувремену за члана Међународног комитета југословенски Савез делегирао другог представника, последњих пет година у органима АИЛЕ чланује двоје Југословена и Југославија представља значајан фактор одлучивања.

Савез друштава за примењену лингвистику Југославије данас је организација са којом се може рачунати. Он је успешно обавио своје основне задатке: а) успоставио је координацију рада друштава чланица и створио канале за стално међусобно информисање; б) не само да је пружао подршку појединим друштвима у организацији стручних и научних скупова већ је створио атмосферу у којој задатак једног друштва постаје задатак свих; в) установи је контакте са сродним друштвима и њиховим савезима тако да чланови Савеза друштава за примењену лингвистику Југославије учествују

на скуповима које организују друштва за стране језике и књижевности, друштва за националне језике, друштва преводиоца, социолога или психолога; г) редовно издаје *Билтен*, који информише чланство о актуелним догађајима у домену примењене лингвистике и *Годишњак*, у којем се штампају изворни научни чланци и саопштења са скупова; д) постигао је углед у својим међународним активностима који нам омогућују не само активно учешће у рад Међународне асоцијације за примењену лингвистику (АИЛЕ) већ и утицање на њене токове. Ова нас постигнућа радују али и обавезују не само на одржавање темпа и непрестано побољшање квалитета рада већ и на изналагање нових форми рада и нових домена истраживања.

Досадашњим десетогодишњим организованим радом створени су услови за формирање специфичних институција, које ће се бавити широким спектром проблема примењене лингвистике и један од непосредних, мада дугорочних, циљева Савеза би био реализација ових услова. Тиме би се дао подстицај тимском раду, којег сада имамо мало а који је неопходан за адекватну реализацију опсежних пројеката. А што се пројеката тиче, они су углавном сконцентрисани на проблеме контрастивне анализе, двојезичности и учења страног језика. На ове проблеме су претежно оријентисана и индивидуална истраживања наших лингвиста. Природна језичка лабораторија, која је у нашој земљи створена дугогодишњом коетзистенцијом народа који говоре различите језике, више је него недовољно искоришћена. Обиље лингвистичких проблема, до којих је дошло развијањем нашег самоуправног друштва, такорећи је недирнуто. Настава страног језика одавно чека да буде усклађена са наставом матерњег језика.

Набројали смо само неке од мноштва практичних задатака који стоје пред члановима Савеза. А имамо их и теоријских. Осврћући се на рад Првог конгреса Савеза, напоменули смо да је једна пленарна сесија била посвећена дефиницији примењене лингвистике и да су наши лингвисти знатно допринели осветљавању предмета и домета овог појма. С њим у вези је и проблем односа примењене и теоријске лингвистике, који су лингвисти код нас и у свету третирали, али кој још увек није адекватно решен. А с обзиром на то да наш Савез обједињује све типове истраживача језика у земљи (што није општи случај — у већини земаља теоретски се лингвисти строго издвајају од »примењених«), од нас се с правом може очекивати значајан допринос и у овом домену.

Ако смо данас задовољни са својим *јуче*, не заборавимо да нам само продуктивно *сутра* може сачувати то задовољство.